

CENTER FOR FORSKNING OG UDVIKLING I LANDDISTRIKTER

MYTEN OM DE MANGE IVÆRKSÆTTERE I LANDDISTRIKTER

HANNE WITTORFF TANVIG

ARBEJDSPAPIR 4/03
ESBJERG 2003

Center for Forskning og Udvikling i Landdistrikter
Niels Bohrs Vej 9
DK-6700 Esbjerg

Tlf.: 65504146
Fax: 65504197
www.cful.dk

Arbejdsrapport 4/03

Hanne Wittorff Tanvig

Tryk: Grafisk Trykcenter A/S, Esbjerg, Danmark
Marts 2003

ISBN: 87-91304-03-2

© Center for Forskning og Udvikling i Landdistrikter

Forord

Center for Forskning og Udvikling i Landdistrikter (CFUL) har som et af sine hovedformål at belyse muligheden for erhvervsudvikling i danske landdistrikter. Vi ved alle, at landbruget ikke længere kan beskæftige særligt mange, men at der samtidig er mange, som bor og arbejder her – inden for andre erhverv - og formentlig flere som ville gøre det, hvis det var muligt. En stigende ubalance mellem antallet af bosiddende og antallet af arbejdspladser bliver nu reguleret af pendling, og meget tyder på, at den vil vokse, fordi antallet af arbejdspladser falder. I visse områder, de såkaldte udkantsområder, er resultatet dog nærmere, at de erhvervsaktive må flytte væk, fordi afstanden til de erhvervsmæssige vækstområder er blevet for stor.

Såfremt en øget balance skal søges, og i det hele taget at landdistrikternes erhvervsmæssige potentialer skal udnyttes, falder blikket uvægerligt på iværksættere. Uden folk til at skubbe nye erhverv i gang er det næppe realistisk at forestille sig en erhvervsudvikling i områderne. Eksisterende virksomheder flytter således yderst sjældent og i givet fald nærmere til 3. lande end til danske landdistrikter.

Undertegnede har tidligere medvirket i udarbejdelse af en analyse af iværksættere i danske landdistrikter. Det var i starten af 1990'erne¹. Den undersøgelse har i høj grad inspireret til at gennemføre den nærværende, idet den som den første af sin art viste, at iværksættergrundlaget i danske landdistrikter måske slet ikke var så stort, som man ellers forestillede sig. Desværre er det ikke muligt direkte at overføre den tidligere undersøgelses datagrundlag og foretage direkte sammenligninger. Men lad os med det samme slå fast – denne opfølgende undersøgelse af iværksættere i landdistrikter i slutningen af 1990'erne gentager mønstrene fra tidligere og supplerer dem med nye observationer.

Analyserne bygger primært på statistiske særkørsler. I forbindelse med den nyeste kørsel udarbejdede CFUL i 2002 en baggrundsrapport². Indeværende notat er en stærkt bearbejdet udgave.

Esbjerg, marts 2003
Hanne Tanvig
Centerleder

---

¹ Mette Bergholt & Hanne Tanvig (1997): Nyt om iværksættere i landdistrikter. Esbjerg

² Kan findes på vores hjemmeside www.cful.dk under "publikationer m.v.": Hanna B. Rasmussen (2002): Iværksættere omkring årtusindskiftet. Baggrundsrapport, upubliceret.

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	1
Iværksætterdynamikken <i>er</i> lavere i landdistrikterne, men	4
Sammenfatning.....	7
Iværksættere i landdistrikter er mere traditionelle i deres branchevalg	8
Sammenfatning.....	11
Iværksættere i landdistrikter er mere modne	12
Sammenfatning.....	13
Iværksættere i landdistrikter er ikke så boglige.....	14
Sammenfatning.....	16
Flere kvinder er iværksættere i landdistrikterne	17
Sammenfatning.....	19
Iværksættere i landdistrikter er umiddelbart bedre til at overleve.....	20
Sammenfatning.....	20
Iværksættermønstrene er et spejlbillede af den regionale udvikling i øvrigt ...	21
Litteratur og andre kilder.....	23
Bilag	24
Datamaterialet og definitioner.....	24

Tabelfortegnelse

- Tabel 1: Iværksætterraten i forskellige typer områder, 1990, 1998 og 1999
Tabel 2: Iværksætterraten i de fire amter, 1998
Tabel 3: Iværksætterrater ved forskellige typer definitioner af landdistrikter, 1998
Tabel 4: Iværksætterrater i de fire amter ved forskellige typer definitioner af landdistrikter, 1998
Tabel 5: Branchefordeling af enkeltmandsiværksætterfirmaer i landdistrikter og byer i de fire amter, 1998
Tabel 6: Arbejdssteder efter branche i de fire amter, 1998
Tabel 7: Iværksætteres alder i de forskellige typer områder, 1998
Tabel 8: Iværksætteres alder i de fire amter, 1998
Tabel 9: Iværksætteres uddannelsesniveau i de forskellige typer områder, 1998
Tabel 10: Arbejdsstyrkens og iværksætteres uddannelsesniveau i de fire amter, 1998
Tabel 11: Kvindelige og mandlige iværksættere i de forskellige typer områder, 1998
Tabel 12: Kvindelige iværksættere i landdistrikter og byer i de fire amter, 1998
Tabel 13: Branchefordeling for kvindelige iværksættere i de forskellige typer områder, 1998
Tabel 14: Kvindelige iværksætteres uddannelsesniveau i de forskellige typer områder, 1998
Tabel 15: Overlevelse af enkeltmandsfirmaer, 1994-1998

Figurfortegnelse

- Figur 1: De fire amter
Figur 2: Tre slags områder
Figur 3: Tilgang af nye virksomheder i hele landet, 1992-1999
Figur 4: Iværksætteres branchefordeling i forskellige typer områder, 1998
Figur 5: Iværksætteres branchefordeling i de fire amter, 1998
Figur 6: Iværksætteres uddannelsesbaggrund og branchevalg, hele landet, 1998

Indledning

I de senere års debat om regional udvikling har iværksættere ofte været i søgelyset, fordi de er centrale aktører i den regionale udvikling. Der er også foretaget flere statistisk baserede analyser af iværksætterne, heraf nogle på amtsligt niveau³. Fælles for dem er imidlertid, at disse analyser opererer med gennemsnitstal fx for de enkelte amter og altså ikke kan vise forekomsten af iværksættere fordelt på byer og landdistrikter.

I denne analyse stiller vi til gengæld skarpt på iværksættere i landdistrikter set i forhold til byerne. Det gør vi, fordi vi ønsker at undersøge en gammel myte om, at iværksætterkulturen storrives i landdistrikter i Danmark. Den har som forudsætning, at landbrugssamfundets selvstændighedskultur afføder mange iværksættere, hvorimod byernes industrikultur ikke skaber iværksættere. Lad os med det samme slå fast, at sådan kan det også hænge sammen. Men da landbruget dog ikke beskæftiger og ernærer så mange personer som tidligere, og da landdistrikternes hovederhverv snarere er industri, samt at hovederhvervet i byerne ikke længere er industri men service, må det under alle omstændigheder betyde, at myten er under pres.

For at få et indtryk af om det også betyder noget, hvor i landet landdistrikterne befinder sig – fx om de befinder sig i områder af landet med forskellige udviklingsretninger, fx om de befinder sig i periferien af Danmark eller tættere på de nye vækstområder, har vi valgt at se nærmere på fordelingen af iværksættere inden for fire forskellige amter⁴:

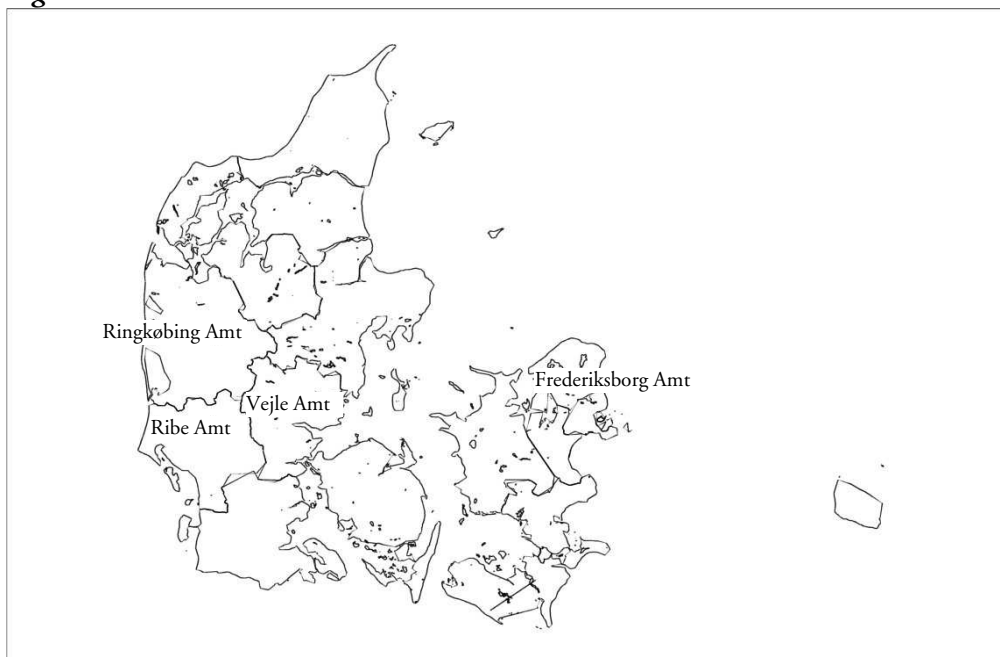
- Ribe Amt
- Ringkøbing Amt
- Vejle Amt
- Frederiksborg Amt

---

³ Se fx Erhvervsfremmestyrelsen (2000): Erhvervsredegørelse Jylland-Fyn. Århus Amtskommune.

⁴ Nyere undersøgelser, fx gengivet i Forslag til Landsplanredegørelse 2002: Et Danmark i balance, Miljøministeriet, fremgår det tydeligt, at der er store forskelle på regionernes udvikling i disse år. Forskellige undersøgelser af iværksættere fordelt på amter viser tilsvarende, at der er forskel fra amt til amt.

Figur 1. De fire amter

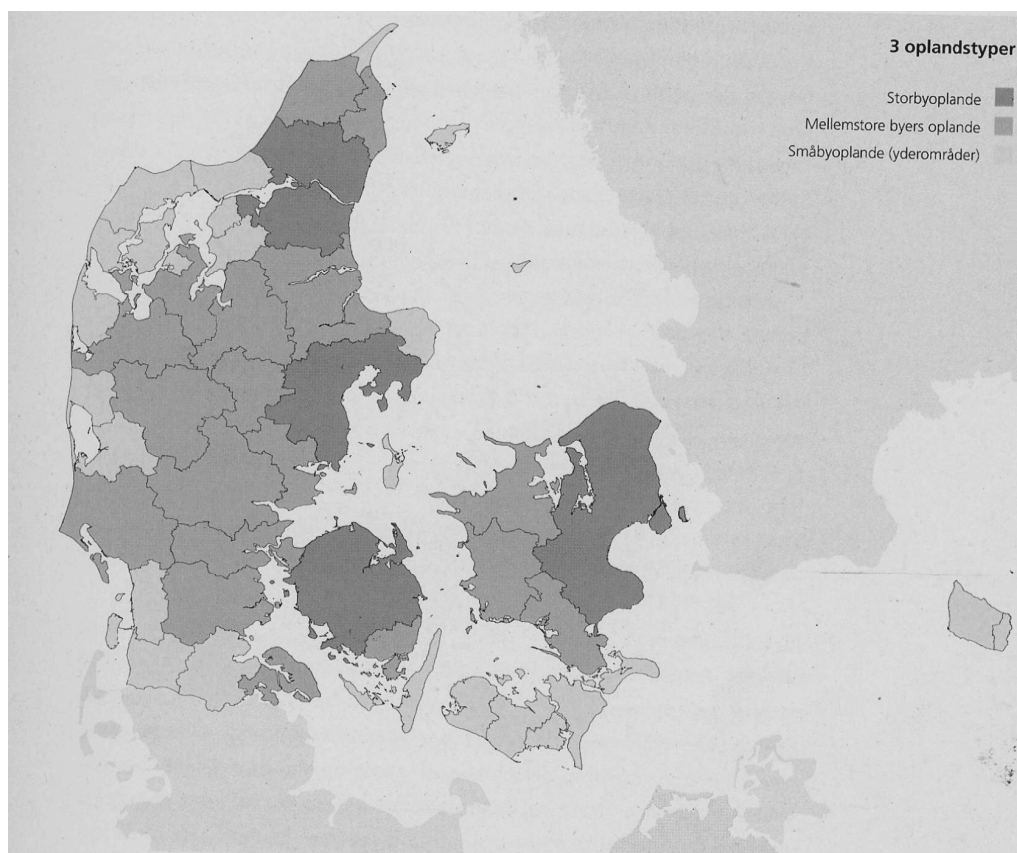
Især Ringkøbing men også Ribe Amt kan anses for at bære præg af udkantsbeli-
genhed, samtidig med at de rummer langt mere landbrug end de øvrige. Vejle
Amt med de fire købstæder og Trekantsområdet dynamik kan siges at være mere
bymæssig og præget af vækst, mens Frederiksborg Amt er det mest vækstoriente-
de og præget af sin beliggenhed tæt på hovedstadens mange tilbud.

Analysen bygger på Danmarks Statistiks Iværksætterdatabases data, hvor ”det ene-
ste”, vi har udvidet den med, er en geografisk opdeling af datasættene, således at vi
kan skille landdistrikterne ud fra resten. Det betyder, at vi på godt og ondt ellers
har accepteret definitioner og det tilgængelige materiale, som de/det nu engang er.
Man kan fx altid diskutere definitionen af en iværksætter⁵, ligesom fx brancheind-
delingen er meget grov. Et kritikpunkt, som vi desuden er opmærksom på, er, at
vi ikke har materiale fra fx hvert år i 1990’erne og derfor ikke kan lave glidende
gennemsnitsberegninger. Vi har kun to-tre forskellige år – og især året 1998 - at
holde os til som målepunkter. Hvad vi haft mange flere penge, ville dette problem
blive udbedret. Her skal dog fremhæves, at der ikke er grund til at anse året 1998
for at være anderledes, ligesom dette er en tværsnitsanalyse med sammenligningen
by - land. Der er ikke grund til at tro, at der sker store årlige udsving i det styrke-
forhold. Endelig kan vi støtte os på den undersøgelse tilbage i starten af 1990’erne,
der stort set viste de samme træk. Se i øvrigt nærmere om definitioner og afgræns-
ninger af begreberne ”iværksættere” og ”landdistrikter” i bilaget.

---

⁵ Iværksættere er heri at forstå som nyetablerede virksomheder af nye virksomhedsledere, det på-
gældende år. Se i øvrigt nærmere om definitionen i bilaget.

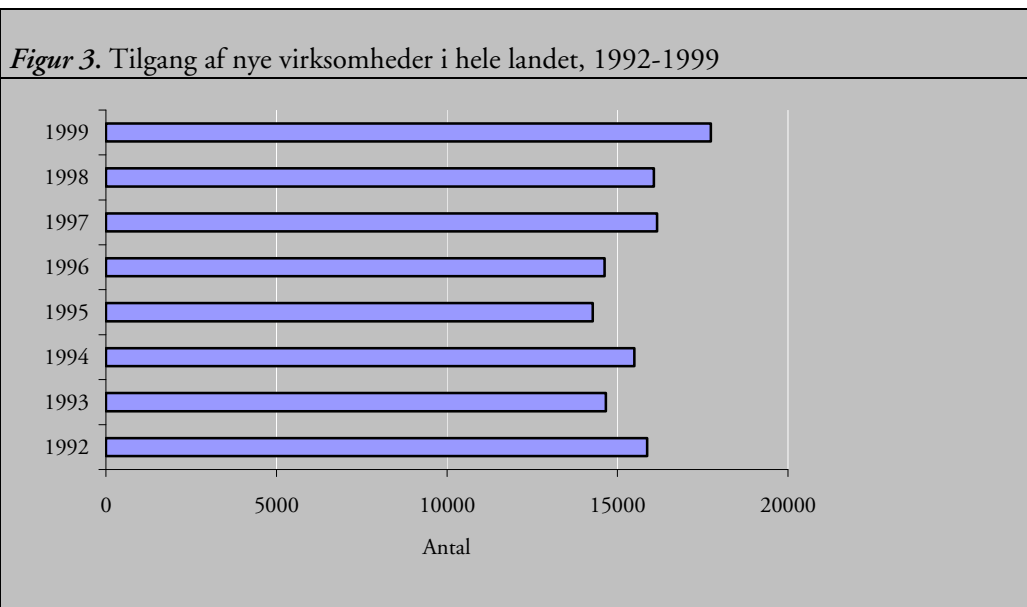
Figur 2. Tre slags områder

Kilde: Miljøministeriet, Landsplanafdelingen (2002): Et Danmark i balance. Forslag til landsplan-redegørelse. København

Iværksætterdynamikken *er* lavere i landdistrikterne, men ...

På landsplan svinger antallet af iværksættere – nyetableringer pr. år - igennem 1990'erne omkring 15.000 pr. år, med en tendens til stigning i slutningen af perioden.

Kilde: Danmarks Statistik. Iværksætterdatabase

Heraf findes de fleste iværksættere i byer på op til 150.000 indbyggere, nemlig fx i 1998 ca. 10.000. I samme år i byer på flere end 150.000 indbyggere drejer det sig om ca. 3.500 og i landdistrikterne⁶ ca. 2.000.

Når vi ønsker at belyse iværksætterdynamik i et område, bør antallet af iværksættere dog bl.a. ses i forhold til fx antallet af indbyggere det pågældende sted. Det kaldes iværksætterraten i statistisk terminologi.

Som det fremgår af tabel 1, ligger iværksætterraten i landdistrikterne lidt under landsgennemsnittet og meget under raten i de største byer. Til gengæld er der ikke den store forskel på landdistrikterne og byer på op til 150.000 indbyggere, hvad iværksætterraten angår. Iværksætterdynamik synes altså i høj grad at være et storbyfænomen. Men landdistrikterne står dog ikke tilbage i spørgsmålet om iværksætterdynamik, når sammenligningen gælder til de små og mellemstore byer, i hvert tilfælde i udgangen af 1990'erne. I starten af 1990'erne var raten øjensynligt noget lavere i landdistrikterne end i slutningen af 1990'erne, ligesom der også var en større forskel mellem land og by.

⁶ I analysen afgrænses landdistrikter, som Danmarks Statistik sædvanligvis gør, nemlig som det område af landet der ligger uden for byer med 200 indbyggere og derover. Det svarer nærmest til "det åbne land".

Tabel 1. Iværksætterraten (antal iværksættere pr. 1000 indbyggere) i forskellige typer områder, 1990⁷, 1998 og 1999

	Landdistrikter	Byer <150.000	Byer >150.000	I alt
1990	1,6	2,4	4,4	2,9
1998	2,1	2,1	3,7	2,4
1999	2,4	2,3	3,9	2,5

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

Analysen kan give en lille ubalance til landdistrikternes ugunst som følge af, at iværksætterstatistikken ikke medtager landbrugserhvervet, der i teorien tiltrækker mange med selvstændighedstrang – og derfor ”konkurrerer” om iværksætterne. Hvis en udtømmende analyse af betydningen af fraværet af landbrugserhvervet skulle foretages – hvor iværksætningen dog primært ville finde sted som overtagelser af bedrifter – ville det imidlertid forudsætte, at vi også skulle inddrage de mange virksomhedsovertagelser, der finder sted i de andre erhverv. Vi skulle på en måde kunne trække den relative forskel fra i grundpopulationen, hvilket dog ikke er muligt på foreliggende grundlag. Vi må altså leve med en idé om, at iværksætterraten nok reelt er lidt større i landdistrikterne, end statistikken umiddelbart giver os mulighed for at bedømme.⁸

De hidtidige gennemsnitstal om iværksætterne formodes dog at dække over forskelle mellem landsdelene, således at den sædvanligvist opfattede vestjyske sejhed og stærke selvstændighedskultur trods alt skulle give sig udslag i en større iværksætterdynamik her end østpå.

Tabel 2. Iværksætterraten i de fire amter (antal iværksættere pr. 1000 indbyggere), 1998, og i Ribe og Ringkøbing Amter, 1990⁹

	Landdistrikter		Byer < 150.000		I alt	
	1990	1998	1990	1998	1990	1998
Ribe Amt	1,6	2,0	2,5	1,8	2,4	1,8
Ringkøbing Amt	1,7	1,5	2,7	1,5	2,4	1,5
Vejle Amt		2,5		2,1		2,1
Frederiksborg Amt		3,6		2,9		3,0

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

Sådan ser det bare ikke ud. I 1998 stiger iværksætterraten i stedet jo længere østpå, vi kommer. I Frederiksborg Amt ligger den tilmed over landsgennemsnittet, til trods for at der ikke findes storbyer her, hvilke jo ellers er dem, som scorer højest. Denne tendens mod en stigende iværksætterdynamik østpå gør sig gældende både

⁷ Oplysninger om 1990 er gengivet i Bergholt/Tanvig (1997)

⁸ Oplysninger om, hvor mange der har modtaget støtte fra ordningen Yngre Jordbrugere i Landdistriktsprogrammet, tilføjet yderligere ¼, som skønnes at erhverve en landbrugsejendom uden at modtage denne støtte, giver et indtryk af, hvor mange yngre landmænd der overtager landbrugsbedrifter. Det drejer sig om gennemsnitligt ca. 500 om året i perioden 1996-1999. Disse er meget ulige fordelt på de fire undersøgte amter, idet langt de fleste findes i landbrugstunge områder og næsten ingen fx i Frederiksborg Amt.

⁹ Som note 7.

i landdistrikterne og i byerne i de pågældende områder (byer på op til 150.000 indbyggere). Sammenlignes med året 1990 finder vi tilmed, at iværksætterraten er faldet i de to udkantsamter i løbet af 1990'erne. Denne tendens forekommer navnlig i byerne og især i Ringkøbing amt. Landdistrikterne i Ribe Amt synes i stedet at have genereret forholdsvis flere iværksættere igennem disse år.

Det særligt interessante her er dog, at iværksætterraten i slutningen af 1990'erne er større i disse amters landdistrikter end i deres byer, undtagen i Ringkøbing Amt. I starten af årtiet stod byerne stærkere på dette område. Specielt i Ringkøbing Amt er byernes iværksætterdynamik faldet meget. I Frederiksborg Amts landdistrikter ligger raten endog langt over landsgennemsnittet og nærmer sig storbyernes niveau¹⁰.

For at få et indtryk af, hvor stor en rolle den faktiske afgrænsning af landdistrikter spiller, har vi sammenlignet iværksætterraten i landdistrikter med byer på op til 200 indbyggere (den ellers anvendte afgrænsning) med samme i landdistrikter, hvor vi tillader tilstedeværelse af byer på op til enten 1.000 eller 3.000 indbyggere.

Tabel 3. Iværksætterrater ved forskellige typer definitioner af landdistrikter, (antal iværksættere pr. 1000 indbyggere), 1998

	Landdistrikter med byer på op til 200 indbyggere	Landdistrikter med byer på op til 1000 indbyggere	Landdistrikter med byer på op til 3000 indbyggere
1998	2,1	2,1	2,1
1999	2,4	2,3	2,2

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

Heraf fremgår det, at der ikke er en klar sammenhæng mellem bystørrelser/befolkningstæthed og iværksætterdynamik. Iværksætterraten er nemlig lidt højere i "det åbne land" forstået som landdistrikter, hvori kun byer med op til 200 indbyggere tælles med. Og den falder tendentielt med byernes størrelse. I Frederiksborg Amt er der dog næsten ingen forskel. Se tabel 4¹¹.

Tabel 4. Iværksætterrater i de fire amter ved forskellige typer definitioner af landdistrikter (antal iværksættere pr. 1000 indbyggere), 1998

	Landdistrikter med byer på op til 200 indbyggere	Landdistrikter med byer på op til 1000 indbyggere	Landdistrikter med byer på op til 3000 indbyggere
Ribe	2,1	2,1	2,1
Ringkøbing	2,4	2,3	2,2
Vejle	2,5	2,4	2,3
Frederiksborg	3,6	3,7	3,7

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

¹⁰ Hvis vi kunne iberegne den relative forskel, som skyldes forskellen på landbrugserhvervets forskellige forekomst i de fire amters landdistrikter, ville der være tale om en mindre udjævning, se ovenfor.

¹¹ Samme kommentar som ovenfor, idet landbruget jo især gør sig gældende i det tyndest befolkede område.

Ved også at sammenligne med tabel 2 må det ydermere konstateres, at iværksætterraten ikke alene er større i landdistrikterne end i byerne under et, men at små byer fx på 1.000 og 3.000 indbyggere også huser relativt flere iværksættere end de større byer i de fire amter gør.¹²

Sammenfatning

Der tegner sig nogle mønstre på iværksætterområdet, som skaber opmærksomhed om geografiens betydning. Der er relativt store forskelle fra egn til egn og område-type til områdetype, både faktisk og relativt set. Sådanne udsving indikerer, at iværksætteri ikke alene er et individuelt anliggende¹³, for så ville billedet af forskelle ikke have været så tydeligt. Der er tydeligvis en større iværksætteraktivitet i det østlige end i det vestlige Danmark. Ydermere er de store byer klart en magnet for iværksættere, mens de mellemstore byer ikke tilnærmelsesvis når samme niveau. Landdistrikterne kan ikke følge med de store byer, men kan til gengæld konkurrere med de mellemstore, hvad den relative iværksætterdynamik angår målt i omfang. Det kan altså ikke afvises, at landbrugssamfundet stadig fremmer iværksætterkultur, for der er tegn på, at der er flere iværksættere i de tyndest befolkede landdistrikter frem for fx i de større landsbyer og småbyer i det hele taget. Dog skal det også bemærkes, at i det amt, Frederiksborg Amt¹⁴, hvor landbruget ikke spiller nogen synderlig rolle, er iværksætterraten både i landdistrikterne og i byerne større end i de andre sammenlignede amter. Analysen indkredser desuden, at byerne i de vestlige amter har mistet terræn.

---

¹² Igen med ovenstående fodnotes forbehold.

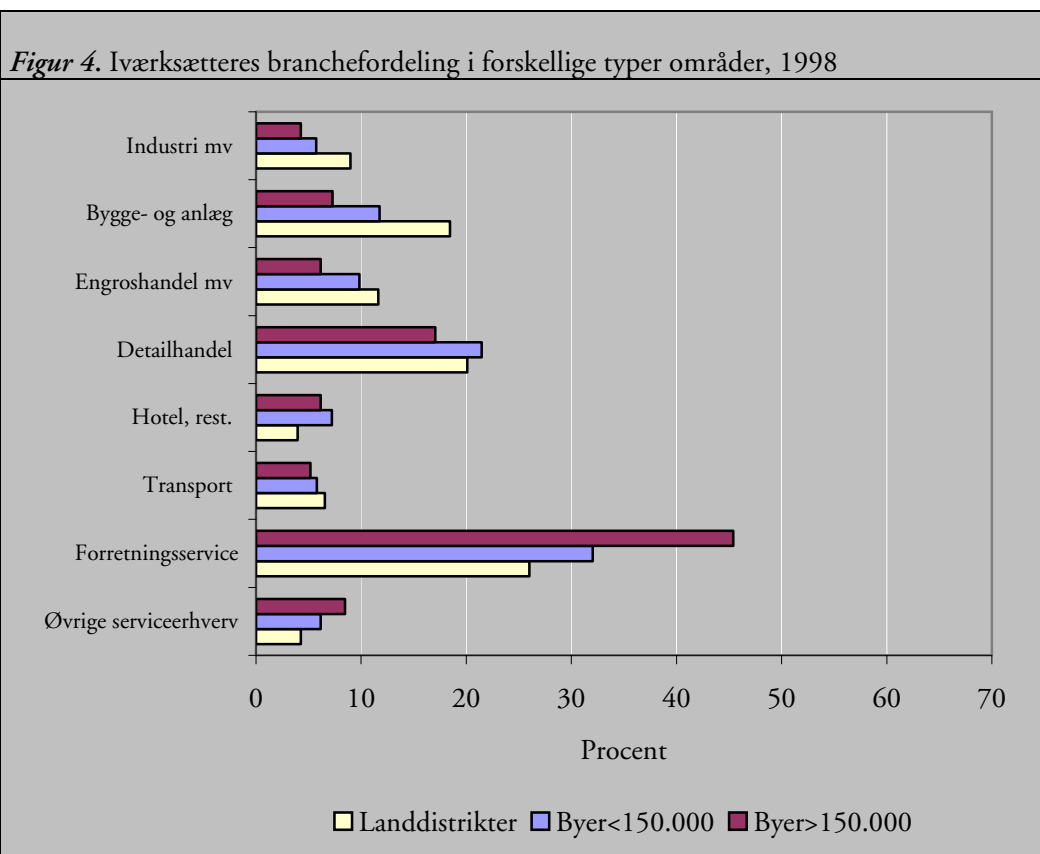
¹³ Mange har den opfattelse, at iværksættere bliver sådan af individuelle eller personlige årsager.

¹⁴ I virkeligheden kan man spørge sig, om Frederiksborg Amts landdistrikter er landdistrikter længere. Det er imidlertid den samme diskussion, man vil få i et meget stort udsnit af landdistrikter i nærheden af de største byer, hvilke også rummer den største del af landdistriktsbefolkningen. På den baggrund er resultaterne fra Frederiksborg Amt nok så interessante, fordi de peger på, at de forstadslignende områder trods alt genererer iværksættere og ikke alene er bosætningssteder.

Iværksættere i landdistrikter er mere traditionelle i deres branchevalg

Fore få år siden anså vi væksterhverv for at være "bygge- og anlægsv" samt "industri", således de manuelle og vareproducerende erhverv. Nu om dage er væksterhverv navnlig hjemmehørende under sektoren "service". I hvert tilfælde forholdt og forholder det sig sådan, når vi ser på den beskæftigelsesmæssige udvikling. Ikke mindst anses "forretningsservice" for at være ekspansivt og i øvrigt at være et udtryk for det pågældende nærområdes dynamik. Forekomst af "forretningsservice" i et område indikerer således, at der er tale om videnbaseret erhvervsaktivitet i nærheden.

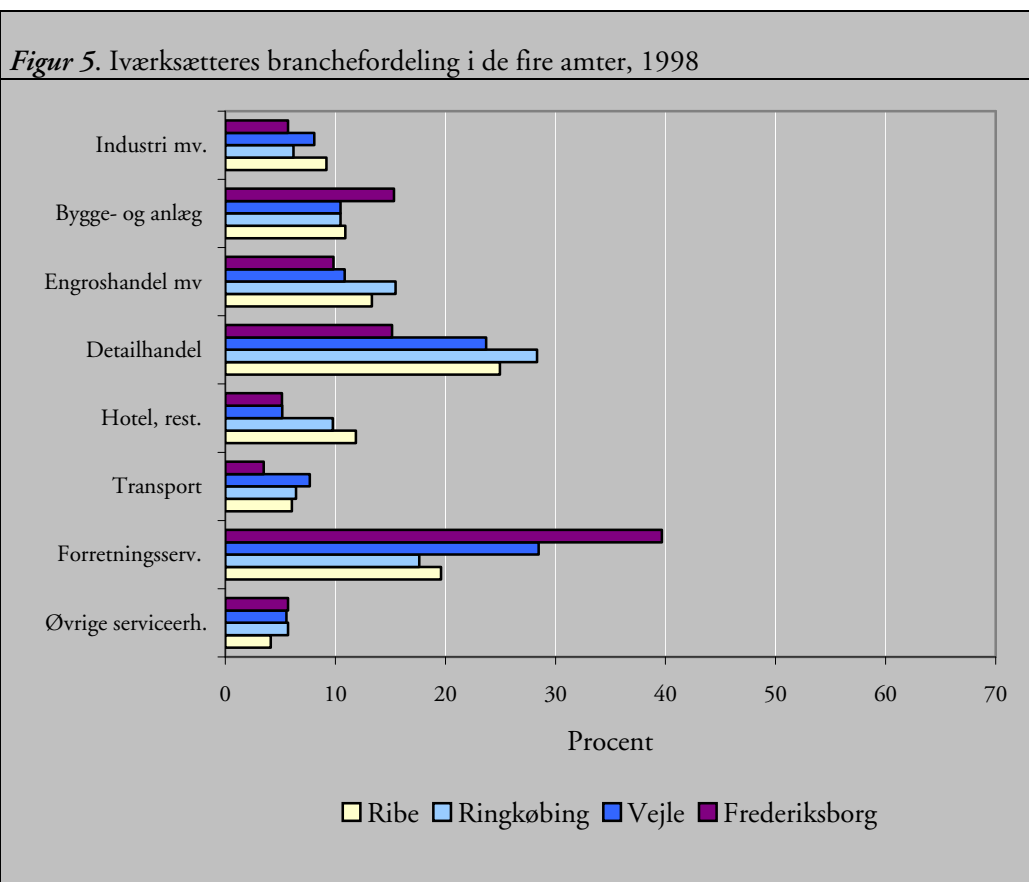
På den baggrund kan det måske heller ikke overraske nogen, når vi finder, at iværksætternes foretrukne erhverv nu også er "forretningsservice". Gennemsnitligt drejer det sig om hele 34% ud af alle. Næstefter følger "detailhandel" og "bygge- og anlægserhverv". Men som det fremgår i figur 4 er der stor forskel på, hvilke brancher iværksætterne i hhv. land og by etablerer sig inden for.

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

Mange af landdistrikternes iværksættere etablerer sig tilsvarende inden for "forretningsservice", men relativt set ikke ret mange flere end inden for "detailhandel" og "bygge- og anlæg". I det hele taget er det sådan, at landdistrikternes iværksættere i højere grad foretrækker de "gamle" erhverv, herunder navnlig "bygge- og anlæg" og "industri". Den store sektor "forretningsservice" tiltrækker i stedet langt flest iværksættere i byerne og især i de allerstørste byer.

Valget af brancher har tydeligvis også rod i, hvor i landet iværksætterne befinder sig. Se figur 5.

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase.

Vi ser, at iværksættere i de vestlige amter mest tegner sig for de gamle erhverv og i de østlige i højere grad for "forretningsservice". Frederiksborg Amt ligger så absolut i spidsen, hvad andelen af iværksættere inden for "forretningsservice" angår. I forhold til landsgennemsnittet ligger Ribe og Ringkøbing Amter noget under niveau målt ved andelen af iværksættere inden for "forretningsservice". I øvrigt er den største afvigelse at finde i Frederiksborg Amt, som i forhold til landsgennemsnittet rummer forholdsvis mange flere iværksættere inden for "bygge- og anlæg".

Fordelt på de fire amter finder vi samtidig en tendens i retning af, at landdistrikternes iværksættere vestpå hælder lidt mere til de gamle end til de nye erhverv end dem østpå.

Tabel 5. Branchefordeling af enkeltmandsiværksætterfirmaer i landdistrikter og i byer, i de fire amter, 1998¹⁵

Landdistrikter								
	Ribe		Ringkøbing		Vejle		Frederiksborg	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Industri mv.	14	15,6	8	8,9	19	12,3	6	5,1
Bygge- og anlæg	8	8,9	17	18,9	19	12,3	31	26,3
Engroshandel mv.	9	10,0	9	10,0	14	9,1	10	8,5
Detailhandel	24	26,7	27	30,0	31	20,1	16	13,6
Hotel, rest.	7	7,8	4	4,4	1	0,6	2	1,7
Transport	2	2,2	3	3,3	14	9,1	6	5,1
Forretningsserv.	21	23,3	17	18,9	46	29,9	42	35,6
Øvrige serviceerhverv	5	5,6	5	5,6	10	6,5	5	4,2
I alt	90	100,0	90	100,0	154	100,0	118	100,0
Byer < 150.000								
	Ribe		Ringkøbing		Vejle		Frederiksborg	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Industri mv.	24	7,4	34	8,8	41	6,9	53	5,5
Bygge- og anlæg	37	11,5	42	10,9	59	9,9	136	14,2
Engroshandel mv.	46	14,3	47	12,2	68	11,4	94	9,8
Detailhandel	78	24,2	102	26,5	148	24,7	147	15,3
Hotel, rest.	42	13,0	29	7,5	38	6,3	51	5,3
Transport	23	7,1	18	4,7	44	7,4	32	3,3
Forretningsserv.	60	18,6	82	21,3	168	28,1	389	40,6
Øvrige serviceerhverv	12	3,7	31	8,0	32	5,3	57	5,9
I alt	322	100,0	385	100,0	598	100,0	959	100,0

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

Det må formodes, at iværksætteres valg af brancher kan være påvirket af erhvervsstrukturen i deres nærområde, hvad enten det skyldes den enkeltes erfaringsbase, inspiration eller de incitamenter, som omkringliggende virksomheder giver.

I nedenstående tabel, hvor fordelingen af virksomheder efter brancher findes, kan vi finde visse belæg for en sammenhæng mellem iværksætternes branchetilhørsforhold og de lokale erhvervsstrukturer i de områder, hvor de etablerer sig, i hvert tilfælde når det gælder "forretningsservice". I Frederiksborg Amt er det desuden tydeligt, at "bygge- og anlæg" som tidligere vist ikke alene tiltrækker iværksættere, men som udgangspunkt er en relativt betydningsfuld branche i regionen.

¹⁵ Tabellen skal bruges med varsomhed pga. et relativt spinkelt datagrundlag.

Tabel 6. Arbejdssteder efter branche i de fire amter, 1998

Branche	Ribe		Ringkøbing		Vejle		Frederiksborg	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Industri	998	7,7	1521	8,6	1782	9,5	1468	8,0
Bygge- og anlæg	1072	8,3	1235	7,0	1568	8,4	2093	11,4
Engroshandel	1125	8,7	1516	8,6	2174	11,6	2347	12,7
Detailhandel	1267	9,7	1580	9,0	1898	10,1	1991	10,8
Hotel og restauration	538	4,2	551	3,1	662	3,5	659	3,6
Transport	683	5,3	805	4,6	1064	5,7	930	5,0
Forretningsservice	1268	9,8	1657	9,4	2380	12,7	3974	21,6
Øvrige serviceerhverv	1183	9,2	1652	9,4	1770	9,5	1752	9,5
Offentlig administration mv.	104	0,8	146	0,8	135	0,7	152	0,8
Sundhedsvæsen mv.	346	2,8	369	2,1	539	2,9	635	3,5
Sociale institutioner mv.	523	4,0	622	3,5	737	4,0	897	4,9
Landbrug, gartneri og skovbrug	3527	27,3	5382	30,5	3788	20,2	1351	7,3
Fiskeri mv.	169	1,3	426	2,4	72	0,4	84	0,5
Råstofudvinding	97	0,7	166	0,9	122	0,7	81	0,4
Energi- og vandforsyning	27	0,2	19	0,1	27	0,1	8	0,0
I alt	12927	100,0	17647	100,0	18718	100,0	18422	100,0

Kilde: Danmarks Statistik. Statistikbanken.dk

Sammenfatning

Det er tidligere vist, at iværksættermønstrene kan tegnes geografisk, og at det ikke fuldstændigt er et spørgsmål om forskellige grader af befolkningstæthed. De største byer markerer sig ganske vist særligt, men landdistrikterne står ikke tilbage i forhold til de mange mellemstore byer. En tydeligere forklaring synes snarere at skulle findes i forbindelse med den generelle erhvervsudvikling i de forskellige områdetyper, idet iværksætterne synes at reproducere de erhvervsstrukturer, de har omkring sig. I den sammenhæng er det så interessant, at iværksætterraten i landdistrikterne dog er relativt stor set i forhold til, at landdistrikternes erhverv i almindelighed langt fra ellers kan følge med byernes erhvervsvækst, jf. figur 1.

Iværksættere i landdistrikter er mere modne

I forhold til arbejdsstyrkens aldersmæssige sammensætning er der generelt set relativt flere iværksættere end "almindeligt" beskæftigede i aldersgrupperne 18-29 år og 30-49 år, og relativt mange færre i aldersgruppen fra 50 år og opefter¹⁶.

Blandt iværksætterne på landsplan er den største gruppe den på mellem 30 og 49 år. Men i de største byer er der ikke desto mindre lidt flere unge iværksættere (18-29 årige). I landdistrikterne er der omvendt særligt mange flere modne iværksættere, især i sammenligning med de største byer. Se tabel 7.

Tabel 7. Iværksætteres alder i de forskellige typer områder, 1998

	Landdistrikter		Byer<150.000		Byer>150.000		I alt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Under 18	8	0,5	47	0,6	13	0,5	68	0,5
18-29	548	32,4	2.844	34,4	1.296	48,7	4.688	37,2
30-49	975	57,6	4.548	55,1	1.207	45,4	6.730	53,4
50 (+)	161	9,5	821	9,9	145	5,4	1.127	8,9
I alt	1.692	100,0	8.260	100,0	2.661	100,0	12.613	100,0

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

Billedet varierer dog noget, når vi sammenholder de fire amter. Se tabel 8.

Tabel 8. Iværksætteres alder i de fire amter, 1998

Landdistrikter								
	Ribe		Ringkøbing		Vejle		Frederiksborg	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Under 18			1	1,1	1	0,6		
18-29	31	34,4	35	38,5	47	30,5	42	35,6
30-49	48	53,3	45	49,4	90	58,4	61	51,7
50 +	11	12,2	10	11,0	16	10,4	15	12,7
I alt	90	100,0	91	100,0	154	100,0	118	100,0
Byer < 150.000								
	Ribe		Ringkøbing		Vejle		Frederiksborg	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Under 18			3	0,91	4	0,7	4	0,4
18-29	104	32,3	118	35,9	240	40,1	254	27,3
30-49	187	58,1	183	55,6	308	51,5	557	57,6
50 +	31	9,6	25	7,6	46	7,7	144	14,7
I alt	322	100,0	329	100,0	598	100,0	959	100,0

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

Fortsat er de fleste iværksættere i landdistrikterne at finde blandt den modne befolkningsgruppe i alle amterne. Men billedet brydes samtidig ved, at andelen af

¹⁶ Jf. Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase og www.statistikbanken.dk.

unge iværksættere er lidt større i landdistrikterne end i byerne i tre ud af fire amter. Samtidig er der relativt lidt flere i den ældste gruppe i landdistrikterne end i byerne, hvorfor der synes at være en tendens til aldersmæssig polarisering i landdistrikterne.

Sammenfatning

De største byer løber med de unge iværksættere. I de mellemstore byer og i landdistrikterne er iværksætterne mere modne aldersmæssigt. Men i landdistrikterne i de tre af de fire amter er der relativt flere yngre iværksættere end i de mellemstore byer, som ligger her. Der er alle mulige tegn på, at der er en sammenhæng mellem ens alder og den branche, man vælger at slå sig ned indenfor. At det således er især de mange unge i byerne, som også er medvirkende til at trække "forretningsservice" op, mens det er de mere modne, som etablerer sig inden for oftere relativt mere kapitalkrævende aktiviteter, så som manuel og vareproducerende aktivitet. Der skal bl.a. tid til at spare op og skaffe muligheden herfor.

Iværksættere i landdistrikter er ikke så boglige

De fleste iværksættere har enten ingen afsluttet uddannelse eller en erhvervsfaglig uddannelse som den højeste uddannelse. Hvor der i landdistrikterne dog er særligt mange, som har en erhvervsfaglig uddannelse som baggrund, er der især i de største byer mange, som slet ingen afsluttet uddannelse har. Men det er også i de største byer, at andelen af iværksættere med boglige uddannelser er størst, således en mellemlang og navnlig en lang videregående uddannelse. Se tabel 9.

Tabel 9. Iværksætteres uddannelsesniveau i de forskellige typer områder, 1998

	Landdistrikter		Byer<150.000		Byer>150.000		I alt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Ingen erhvervsuddannelse	710	42,0	3.462	41,9	1.435	53,9	5607	44,5
Erhvervsfaglig uddannelse	740	43,7	3.204	38,8	612	23,0	4556	36,1
Kort videregående uddannelse	104	6,1	516	6,2	142	5,4	762	6,0
Mellemlang videregående udd.	96	5,7	570	6,9	190	7,1	856	6,8
Lang videregående uddannelse	42	2,5	508	6,6	282	10,6	832	6,6
I alt	1.692	100,0	8.260	100,0	2.661	100,0	12.613	100,0

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

I tabel 10 er fordelingen på uddannelser blandt iværksættere sammenholdt med fordelingen af uddannelser i hele arbejdsstyrken i de pågældende amter.

Tabel 10. Arbejdsstyrkens og iværksætteres uddannelsesniveau i de fire amter, 1998

	Ribe		Ringkøbing		Vejle		Frederiksborg	
	A*	I**	A	I	A	I	A	I
Ingen erhvervsuddannelse	42,6	51,1	44,6	44,8	41,5	43,8	32,4	39,5
Erhvervsfaglig uddannelse	37,1	34,9	36,9	44,8	37,2	39,2	37,7	38,1
Kort videregående udd.	5,7	6,0	4,9	3,3	5,7	6,9	7,3	6,4
Mellemlang videregående udd.	8,0	5,4	7,8	5,5	8,7	6,6	10,5	7,4
Lang videregående udd.	2,1	2,4	2,3	1,7	2,5	3,4	6,9	8,6
Uoplyst og andre	4,5		3,5		4,4		5,2	
I alt %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt absolut	156.873	412	191.125	420	243.401	752	258.568	1.077

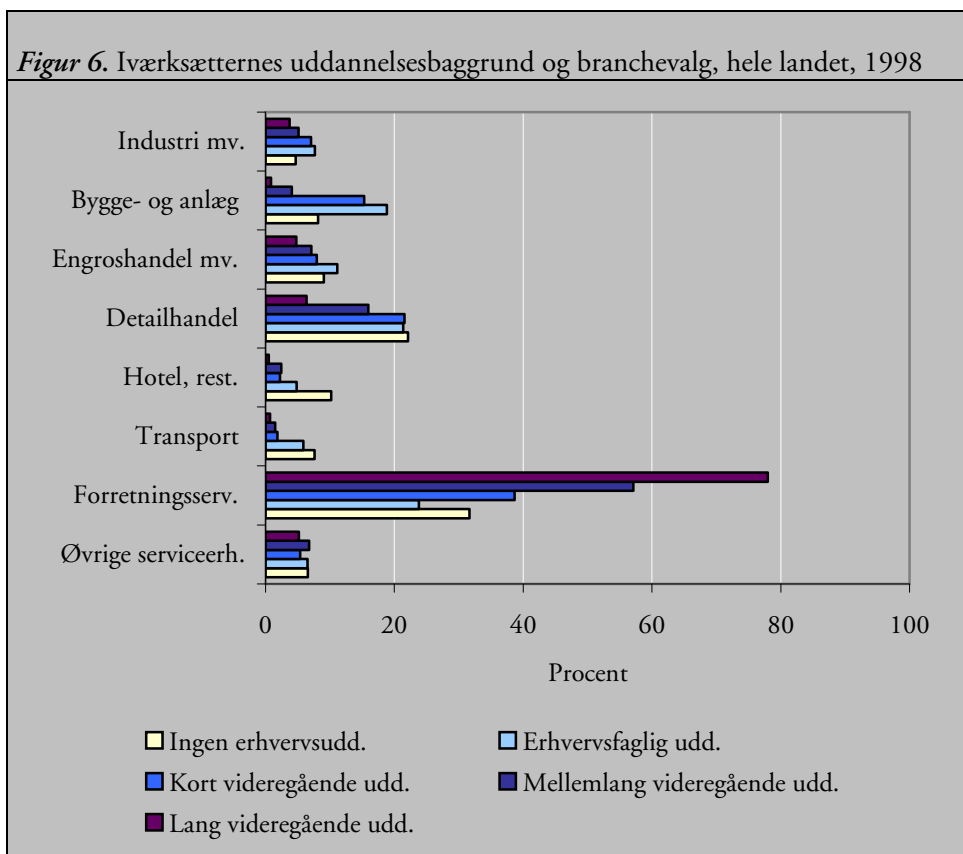
*Arbejdsstyrken i alderen fra 15-69 år, ** Iværksættere

Kilde: Danmarks Statistik. Uddannelse og Kultur samt Iværksætterdatabasen

Vi finder generelt set, at der er forholdsvis flere iværksættere end i arbejdsstyrken under et, som ingen uddannelse har. Det er også lidt mindre almindeligt for iværksættere at have en kort videregående – og en lang videregående uddannelse som baggrund. Hvad angår folk med lang videregående uddannelse er der til gengæld lidt flere, som bliver iværksættere, ligesom det er mere almindeligt for en iværksætter at have en erhvervsfaglig uddannelse.

Billedet brydes dog en smule i de enkelte amter. I Ribe Amt er der fx relativt set særligt mange, som ingen uddannelse har og samtidig færre med en erhvervsfaglig uddannelse. I Ringkøbing Amt er der forholdsvis flest med en erhvervsfaglig uddannelse. I Vejle Amt er lidt flere med en boglig uddannelse, foruden en del med en manglende uddannelse. Men hvad angår iværksættere med boglige uddannelser har Frederiksborg Amt førerpositionen¹⁷.

Der er en sammenhæng mellem iværksætternes uddannelsesmæssige baggrund og de brancher, de vælger at etablere sig inden for. Tendensen er således, at folk med ingen uddannelse eller en ikke-boglig uddannelse er bedst repræsenteret som iværksættere inden for de gamle erhverv, mens folk med de mellemlange og lange videregående uddannelser i langt højere grad findes inden for væksterhvervet "forretningsservice". Se figur 6.

¹⁷ Desværre er materialet for beskedent til, at det giver mening at bryde ned på landdistrikter i de enkelte amter.

Sammenfatning

De fleste iværksættere har en ikke-boglig uddannelse, typisk en erhvervsfaglig uddannelse, men især mange har slet ingen uddannelse. De fleste bogligt uddannede befinder sig i øvrigt blandt byernes iværksættere og østpå. Datagrundlaget peger desuden på en sammenhæng mellem uddannelse og branchevalg, således at jo mindre boglige uddannelseselementer blandt iværksætterne, jo mere finder vi de gamle erhvervstyper blandt deres branchevalg. Vækstbranchen "forretningsservice" er omvendt mere præget af folk med lange videregående uddannelser. Disse sammenhæng peger tydeligvis på, at forekomsten af uddannelsespladser og -typer i et område vil kunne påvirke iværksætterområdet. Når mange iværksættere slet ingen uddannelse har, kan en mulig forklaring være, at de ellers ikke har andre jobmuligheder eller at (formel) uddannelse ikke er en forudsætning for at drive pågældende virksomhed.

Flere kvinder er iværksættere i landdistrikterne

Gennemsnitligt set i 1998 er de fleste iværksættere mænd, således ca. 70%, hvor kvindernes andel altså udgør ca. 30%. I landdistrikterne finder vi imidlertid, at kvinderne gør sig stærkere gældende som iværksættere, end kvinderne på landsplan gør. Se tabel 11.

Tabel 11. Kvindelige og mandlige iværksættere i de forskellige typer områder, 1998

	Landdistrikter		Byer<150.000		Byer>150.000		I alt*	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Mænd	1.141	67,4	5.754	69,7	1.947	73,2	8.878	70,1
Kvinder	551	32,6	2.506	30,3	714	26,8	3.788	29,9
I alt	1.692	100,0	8.260	100,0	2.661	100,0	12.666	100,0

*Ukendte er regnet med, selv om de ikke forekommer i tabellen, de udgør 17 personer

Kilde: Danmarks Statistik. Iværksætterdatabase.

Ser vi nærmere på fordelingen i de enkelte amter, er der dog variationer over temaet. Tendensen er, at der i de vestlige amter er relativt flere kvindelige iværksættere end i landet under et, især i Ringkøbing Amt, mens der er færre i Frederiksborg Amt. Se tabel 12.

Tabel 12. Kvindelige iværksættere i landdistrikter og byer i de fire amter, 1998

	Landdistrikter		Byer<150.000		I alt*	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Ribe	39	43,3	92	28,6	131	31,7
Ringkøbing	28	30,7	116	35,5	144	34,3
Vejle	59	38,3	186	31,1	245	32,4
Frederiksborg	33	27,9	274	28,6	312	28,7

*I Frederiksborg amt er der 5 ukendte virksomheder, som er medregnet i ialt, selv om de ikke forekommer i tabellen

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

I Ribe og Vejle Amter er der særligt mange kvinder, som gør sig gældende som iværksættere i landdistrikter. I Ringkøbing Amt er det især kvinder i byerne på op til 150.000 indbyggere. I Frederiksborg Amt er der ikke den store forskel på kvindernes adfærd som iværksættere i de to områdetyper.

Som tidligere beskrevet kan fraværet af landbrugserhvervet påvirke resultaterne specielt i landdistrikterne. Den tekniske problemstilling må formodes især at kunne indvirke på de kønsspecifikke resultater. Langt de fleste selvstændige landmænd og operatører inden for de direkte landbrugsafledte erhverv (fx maskinstationer) er trods alt mænd, samtidig med at de udgør en relativt større procentdel af populationen end andre selvstændige mænd inden for andre erhverv (i byerne) gør. Derfor er der potentielt relativt færre mandlige end kvindelige iværksættere indenfor

de brancher i landdistrikterne, om iværksætterstatistikken tager med. Det kan forklare en stor del af forskellene på kvindernes iværksætterbidrag i hhv. by og på landet. Ikke desto mindre skal vi dog også være opmærksom på, at mange kvinder etablerer gårdbutikker m.v. i landdistrikterne i disse år. De er heller ikke med i den nærværende statistik og ville have trukket i den anden retning.

Vi kan altså udlede, at kvinder i landdistrikter interesserer sig for at etablere nye virksomheder, mindst på lige fod med kvinder andre steder. Og når der er forskel på kvindernes iværksætteraktivitet i de enkelte amters landdistrikter, skyldes den i øvrigt heller ikke alene forskelligt omfang af landbrugsaktivitet, for så ville Ringkøbing Amt have haft en langt større iværksætterrate blandt kvinderne i landdistrikterne, end tilfældet er.

Kvindelige iværksættere foretrækker især brancherne "forretningsservice" og "detailhandel", se tabel 13.

Tabel 13. Branchefordeling for kvindelige iværksættere i de forskellige typer områder, 1998

	Landdistrikter		Byer<150.000		Byer>150.000		I alt*	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Industri mv.	37	6,7	111	4,4	32	4,5	181	4,8
Bygge- og anlæg	19	3,5	34	1,4	7	1,0	61	1,6
Engroshandel mv.	32	5,8	181	7,2	40	5,6	254	6,7
Detailhandel	183	33,2	843	33,6	182	25,5	1213	32,0
Hotel, rest.	46	8,4	245	9,8	48	6,7	344	9,1
Transport	17	3,1	49	2,0	6	0,8	72	1,9
Forretningsserv.	182	33,0	763	30,4	314	44,0	1262	33,3
Øvrige serviceerhverv	35	6,3	280	11,2	85	11,9	401	10,6
I alt	551	100,0	2.506	100,0	714	100,0	3788	100,0

* Ukendte er regnet med, selv om de ikke forekommer i tabellen, de udgør 17 virksomheder

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

Som det dog også fremgår, er "forretningsservice" mere attraktiv for kvinderne i de største byer, specielt i forhold til i de mellemstore, hvor kvinder i landdistrikterne er lidt bedre med. "Detailhandel" scores højest for kvinderne både i landdistrikterne og i de mellemstore byer, men ikke i de største byer¹⁸.

Kvindelige iværksætters uddannelsesniveau er generelt lavere end mændenes. Især er der mange, som ingen afsluttet uddannelse har. I tabel 14 kan vi samtidig se, at det navnlig er kvinderne i landdistrikterne, som "trækker ned" hvad (boglige) uddannelser angår, når dog bortses fra, at det er i de største byer, at relativt flest kvindelige iværksættere ingen uddannelse har¹⁹. Kvindelige iværksættere med "lang videregående uddannelse" er der også langt flest af i de største byer, og flere end der er blandt mændene (se tabel 9).

¹⁸ Materialet er for tyndt til at analysere samme på amtsniveau.

¹⁹ Samme som note 15.

Tabel 14. Kvindelige iværksætteres uddannelsesniveau i de forskellige typer områder, 1998

	Landdistrikter		Byer<150.000		Byer>150.000		I alt*	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Ingen erhvervsfaglig udd.	269	48,8	1.129	45,1	372	52,10	1779	46,9
Erhvervsfaglig udd.	199	36,1	930	37,1	150	21,01	1285	33,9
Kort videregående udd.	38	6,9	180	7,2	53	7,42	272	7,2
Mellemlang videregående udd.	35	6,4	161	6,4	56	7,84	252	6,7
Lang videregående udd.	10	1,8	106	4,2	83	11,62	200	5,3
I alt	551	100,0	2.506	100,0	714	100,00	3788	100,0

* Ukendte er regnet med, selv om de ikke forekommer i tabellen, de udgør 17 virksomheder

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

Desværre er der ikke et tilstrækkeligt statistisk materiale til at sammenkæde kønsforskellene med forskelle inden for hhv. uddannelsesbaggrund og branchevalg. Man kunne dog foranlediges til at tro, at mange uuddannede kvindelige iværksættere i landdistrikterne især er med til at etablere de mange detailhandelsvirksomheder og den del af forretningsservice sektoren, som ikke er videntung, fx rengøring. Og at det sidstnævnte også især gør sig gældende i de største byer.

Sammenfatning

Først og fremmest er iværksættere mænd. Og især i byerne. Selv om den statistiske usikkerhed i forbindelse med betydningen af fraværet af landbrugserhvervet i iværksætterstatistikken kan tænkes navnlig at påvirke kønnenes iværksætterrater i landdistrikterne, synes der således grund til at anse landdistrikterne for lidt mere indbydende for kvindelige end mandlige iværksættere, hvad der så end er årsag eller virkning. Der dog flere signaler om, at de kvindelige iværksættere i landdistrikterne næppe vil skabe grobund for yderligere vækst end den beskæftigelse, de skaber til selv, fx inden for "detailhandel"²⁰.

²⁰ Denne konklusion finder ikke alene belæg i særkørslen. Det er en almindelig iagttagelse af kvindelige iværksættere, se fx K. Nielsen og J. Kjeldsen (2000): Iværksætterkvinders vilkår. Erhvervsfremmestyrelsen, København.

Iværksættere i landdistrikter er umiddelbart bedre til at overleve

Et er antallet af iværksættere målt i det år, de etablerer sig. Det behøver jo ikke sige så meget om nettoresultatet på længere sigt. For et andet er, i hvor høj grad de evner at overleve. Danmarks Statistik har fra 1994 etableret en database, hvor overlevelsesevnen registreres. Vi får herfra et indtryk af overlevelsesevnen for de enkeltmandsfirmaer²¹ i landet under et og i de to af vore udvalgte amter²², der blev etableret i 1994. Se tabel 15.

Tabel 15. Overlevelse for enkeltmandsfirmaer²³, 1994-1998

	Landdistrikter	Byer < 150.000	Byer > 150.000	I alt
Ribe Amt	53,6	43,0		45,5
Ringkøbing Amt	56,7	47,5		49,8
Hele landet	49,0	43,7	38,7	43,5

Kilde: Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

Af tabellen fremgår det, at overlevelsesevnen blandt iværksættere er noget større i landdistrikterne, især i sammenligning med de største byer, men ikke mindst i de to af vore amter, som begge kan rubriceres som amter med udkantsbeliggenhed.

Sammenfatning

Det ville være optimalt at uddybe det med overlevelsesevnen og fx beregne, i hvor høj grad den bedre overlevelsessevne kompenserer for et lavere antal iværksættelser i landdistrikterne og udkantsområderne. Vi har dog ikke et tilstrækkeligt materiale til at kunne beregne det. Noget tyder dog på, at der er tale om en kraftig kompensation i det mindste i landdistrikterne vestpå.

²¹ Desværre har vi ikke et materiale om overlevelsesevnen for de virksomheder, der er startet som selskaber. Vi formoder, at den er højere, men til gengæld er der i faktiske tal ikke så mange af dem.

²² Kun de to fordi vi og Danmarks Statistik på undersøgelsestidspunktet manglede et grundmateriale, fordelt geografisk som tilfældet er her for de to andre.

Iværksættermønstrene er et spejlbillede af den regionale udvikling i øvrigt

Analysen af iværksætterne viser følgende:

- Man kan ikke (længere) med rette fastholde, at iværksætterkultur især gør sig gældende i landdistrikter, hvis man måler det som et spørgsmål om faktiske etableringer af nye virksomheder i områderne. Man kan heller ikke ”påstå”, at iværksætteres adfærd alene er individuelt²⁴ betinget – dertil er der for klare forskelle og mønstre, som snarere peger på sammenhæng til de lokale omgivers sammensætning. Det er således først og fremmest de største byer, som tiltrækker iværksættere. Men landdistrikterne forstået som ”det åbne land” kan alligevel hamle op med de små og mellemstore byer. Måske betyder det, at selvstændighedskulturens betydning i tilknytning til landbruget og de ”rigtige” landområder stadig gør sig gældende. Gennemsnittet synes således præget af de små og mellemstore byers relativt svagere iværksætterforekomst. Det er fristende at se det som udtryk for, at den senindustrielt skabte erhvervsaktivitet og de afledte arbejdsmarkeder virker ”bremsende” på iværksætteraktivitet.
- Man kan heller ikke (længere) fastholde, at iværksætterkultur især gør sig gældende i det vestlige Danmark. Snarere tværtimod, idet iværksætterdynamikken stiger, jo længere østpå, vi kommer også i landdistrikterne. Her er det dog interessant, at omfanget af iværksættere i landdistrikter relativt set er størst både vest- og østpå i sammenligning med de små og mellemstore byer i samme områder.
- Det nye væksterhverv ”forretningsservice” er iværksætternes foretrukne erhverv, men det gælder særligt i de største byer og i regionerne østpå. Vestpå og i landdistrikterne generelt set er det de manuelle erhverv og erhverv fra tidligere vækstepoker, som fortsat særligt interesserer iværksætterne.²⁵
- Iværksættere er sædvanligvis i den mere modne alder omtrent alle steder. Men i de største byer er der relativt set flere yngre iværksættere, end iværksættere i den modne alder.
- De fleste iværksættere har enten ingen uddannelse eller en erhvervsfaglig uddannelse. Det gælder i særlig grad vestpå og i landdistrikterne. Til gengæld findes der forholdsvis flere med en boglig uddannelse blandt iværksætterne østpå og i særdeleshed i de største byer.

---

²⁴ Det er et ofte fremført synspunkt, at iværksætter er noget, man er eller noget, der kommer inde fra den enkelte, som om der er en genetisk årsag.

²⁵ I bilaget kan man finde en sammenligning mellem erhvervsstrukturen og iværksætternes branchvalg i de udvalgte amter.

- Langt de fleste iværksættere er mænd, både vest- og østpå og i by og land. Men kvinderne gør sig mere gældende som iværksættere i landdistrikterne end i byerne vestpå, dog med den modifikation at landbrugserhvervets betydning (som udgør et stort alternativ til at blive iværksætter specielt for mænd i landdistrikterne) kan forklare en del af forskellen.
- Et er iværksættelse af en virksomhed, et andet er dens overlevelse. Her finder vi en mulig kompensation i landdistrikterne, idet de relativt færre iværksættere synes at være bedre til at overleve, specielt vestpå og set i forhold de største byer.

Disse overordnede iagttagelser kan groft set bindes sammen til følgende:

- Iværksættermønstrene afspejler den regionale udvikling i øvrigt. I landdistrikterne og især i de udkantsbeliggende områder, hvor der generelt set er tale om en afmatning erhvervsmæssigt set i sammenligning med resten af landet, ser vi også fra iværksætterområdet side en relativt mindre aktivitet. Desuden ser vi, at iværksættere her især har kvalifikationer til og fokus på de manuelle og gamle erhverv.
- I de små og mellemstore byer reproduceres tilsvarende den kendte struktur. Antalmæssigt er det langt den største gruppe, som findes her, hvorfor det også er dens sammensætning, der især slår igennem i det generelle billede af iværksættere i Danmark: dynamikken er relativt set ikke så stor, det er relativt traditionelle typer osv.
- Grænsebrydningen foregår tydeligvis i de største byer, både hvad dynamik og sammensætning angår. Det er i højere grad her, de nye erhverv slår til, og de unge samt veluddannede benytter sig af muligheden for at blive iværksættere. Det er dog også her, at de fleste uuddannede findes blandt iværksætterne. Blandt forklaringer er utvivlsomt, at de unge søger hertil for at blive uddannet, efter endt uddannelse også slår sig mere vedvarende ned, fx pga. sociale netværk og kendskabet til kolleger. Der er dog ikke mindst et større lokalt marked for forretningsservice samt lettere adgang til viden og et relevant arbejdsmarked.

Der er givetvis mange andre forklaringer på mønstrene, herunder at politikken på området generelt set ikke har tilstræbt, at det skulle være anderledes. Der er ingen særlige incitamenter for iværksættere dér, hvor man måske ellers synes, de i højere grad burde gøre sig gældende.

Litteratur og andre kilder

Mette Bergholt og Hanne W. Tanvig (1997): Nyt om iværksættere i landdistrikter. SUC, Esbjerg

Danmarks Statistik, Iværksætterdatabase

Danmarks Statistik, Statistikbanken

Erhvervsfremmestyrelsen (2000): Erhvervsredegørelse Jylland-Fyn. Århus Amtskommune

K. Nielsen og J. Kjeldsen (2000): Iværksætterkvinders vilkår. Erhvervsfremmestyrelsen, København

Landbrugets Rådgivningscenter/Direktoratet for FødevarerErhverv: Opgørelse over modtagere af støtte fra ordningen Yngre Jordbrugere i Landdistriktsprogrammet.

Miljøministeriet, Landsplanafdelingen (2002): Et Danmark i balance. Forslag til Landsplanredegørelse. København

Hanna B. Rasmussen (2002): Iværksættere omkring årtusindskiftet. Upubl. arbejdspapir. Kan downloades www.cful.dk

Bilag

Datamaterialet og definitioner

Undersøgelsens datamateriale stammer primært fra en særkørsel fra Danmarks Statistiks Iværksætterdatabase. En sådan blev foretaget for 1990 og 1994, idet det dog navnlig er en særkørsel om forhold i årene 1998 og 1999, der er benyttet heri. Særkørslen omfatter tilgang af alle nye virksomheder fra 1998 og 1999, samt deres overlevelsesevne fra 1994-1998. I rapporten bruges primært data fra 1998 og kun i få tilfælde data fra 1999. Dette skyldes manglende datamateriale for 1999 vedrørende iværksætternes uddannelsesbaggrund.

Nye virksomheder defineres af Danmarks Statistik som værende firmaer, der ikke har været drevet af anden ejer, i anden ejerform, under andet firma eller af personlig indehaver, der allerede er registreret for en momspligtig aktivitet. Nye virksomheder omfatter både enkeltmandsfirmaer og selskaber. Til analysen anvendes stort set kun oplysninger om enkeltmandsfirmaer, idet der for analysen mangler nødvendige oplysninger om ejer og dennes baggrund, når virksomheden er et selskab.

En iværksætter defineres altså som en person, der starter en helt ny virksomhed.

Danmarks Statistiks Iværksætterdatabase benytter en opdeling af *brancher* på følgende 8 kategorier: industri, bygge- og anlæg, engroshandel, detailhandel, hotel og restauration, forretningsservice og øvrige service. Brancheinddelingen er ikke altid hensigtsmæssig, idet den er meget grovmasket. Forretningsservice omfatter fx et bredt spektrum af virksomheder fra rengøringsfirmaer til højt specialiserede IT-virksomheder. Øvrige serviceerhverv omfatter bl.a.: undervisning, køreskoler, forlystelser, biografer, vaskerier, renserier, frisørsaloner, skønheds- og hudplejesaloner, samt sol- og motionscentre.

Landbrugserhvervet, incl. gårdbutikker der sælger fødevarer, forekommer ikke i iværksætterdatabase. I 1998 udgjorde antallet af arbejdssteder inden for landbruget (incl. fiskeri) ca. 18% af alle arbejdssteder, jf. Danmarks Statistik, Statistikbanken. Beskæftigelsesmæssigt udgør landbrugserhvervet ca. 5% ud af den samlede beskæftigelse.

Landdistrikter defineres i Danmark på flere forskellige måder. I nogle af definitionerne tages der udgangspunkt i befolkningstæthed, afstand til nærmeste by, andel af landbrugserhverv, befolkningsantal osv. I denne undersøgelse benyttes Danmarks Statistiks mest almindelige definition, dvs. som områder med mindre end 200 indbyggere. Dog har vi i enkelt sammenhæng testet betydningen af denne definition.

I virkeligheden har vi et ønske om at undersøge *iværksætterkultur*, men anvender alene iværksætterstatistik og de definitioner, den giver. Teoretisk set kan iværksætterkulturen holdes indestångt og altså ikke resultere i etablering af nye virksomheder.

der. Hermed kan der være tale om en potentiel iværksætterdynamik i et område. Den kan også komme til udtryk i form af andre former for aktivitet end det at starte en ny virksomhed, fx i forbindelse med fornyelse i eksisterende virksomhed (intrapreneurship) eller som aktiviteter, der ikke er erhvervsrettede, fx lokale projekter (socialt entrepreneurship). Vi kan heller ikke på det foreliggende grundlag sige, om iværksætterkulturen i landdistrikter faktisk udløses ved, at folk derfra vælger at iværksætte deres virksomheder i byerne.

Center for Forskning og Udvikling i Landdistrikter (CFUL) udgiver løbende arbejdsrapporter.

Tidligere udgivelser:

- Hanne W. Tanvig, ed. (2002). *Rurality, Rural Policy and Politics in a Nordic-Scottish Perspective*. Working Paper 1/02, CFUL, Esbjerg
- Marianne Bay Nielsen og Annette Aagaard Thuesen (2002). *Foreningslivets betydning i en landkommune – Helle Kommune*. Arbejdsrapport 2/02, CFUL, Esbjerg
- Britt Schak Hansen (2003). *Når et lokalsamfund vil noget mere – en undersøgelse af iværksætterpotentialer i Åle og Linnerup sogne*. Arbejdsrapport 3/03, CFUL, Esbjerg

Arbejdsrapporter kan anskaffes ved henvendelse til CFUL, tlf. 6550 4146.